

Poskytování informací o nebezpečných látkách

S laskavým svolením Dánského úřadu pro pracovní prostředí, Kodaň, Dánsko.

Úvod

Hlavním tématem Evropského týdne bezpečnosti a ochrany zdraví při práci v roce 2003 je prevence rizik souvisejících s nebezpečnými látkami. Agentura vydává v rámci Evropského týdne bezpečnosti a ochrany zdraví při práci v roce 2003 řadu informačních listů zaměřených na informace z oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, které se týkají nebezpečných látek. Účinné poskytování informací o zdravotních rizicích, která pracovníci podstupují na pracovištích, a o jejich omezení, je společným úkolem zaměstnavatelů, zaměstnanců a jejich zástupců. Tento informační list podává informace důležité pro úspěšnou komunikaci.

Legislativa

Předpisy Evropské unie pro klasifikaci a označování⁽¹⁾ stanoví rámec povinnosti výrobců chemických látek a přípravků. Určují důležité bezpečnostní informace⁽²⁾, které musí být standardně uvedeny na štítcích obalů (např. symboly nebezpečnosti) a v bezpečnostních listech, které musí být uživatelům trvale k dispozici.

Směrnice, které se týkají chemických látek a přípravků⁽³⁾, stanoví, že zaměstnavatelé musí mít možnost získat další informace, potřebné k hodnocení rizik, od dodavatelů nebo z jiných dostupných zdrojů. Zaměstnavatelé musí zajistit, aby zaměstnanci a/nebo jejich zástupci získali informace a prošli školením o:

- nebezpečných vlastnostech chemických látek a přípravků, se kterými zacházejí,
- úrovni, typu a délce expozice a podmínkách práce s těmito látkami,
- příslušných opatřeních chránících nejen je samé, ale i ostatní zaměstnance na pracovišti,
- účincích postupů, které se v rámci zvládnání (řízení) rizik používají nebo mají používat,
- příslušných limitních hodnotách expozice při práci nebo biologických limitních hodnotách (látky v těle zaměstnance),
- a tam, kde jsou k dispozici, o výsledcích provedených zdravotních prohlídek a vyšetření a o závěrech hodnocení expozice.

Kromě toho musí zaměstnavatel také zajistit, aby byli zaměstnanci informováni o změnách těchto podmínek.

Zaměstnavatelé musí vést záznamy o zaměstnancích, včetně informací o expozici a zdravotních prohlídkách těch, kteří mohou být vystaveni působení karcinogenů a mutagenů⁽⁴⁾ nebo určitých látek biologického původu⁽⁵⁾. Zaměstnancům musí být zajištěn přístup k jejich osobním materiálům.

Tyto evropské požadavky musí být zavedeny do národní legislativy. Členské státy jsou oprávněny zavést i další, případně přísnější opatření na ochranu zaměstnanců, protože příslušné evropské směrnice obsahují pouze minimální požadavky.

Cílem systému registrace, hodnocení a povolování chemických látek REACH, který se má v budoucnu v Evropské unii používat, je zvýšení dostupnosti příslušných informací o vlastnostech chemických látek a přípravků, o jejich vlivu na životní prostředí a účincích na lidské zdraví, o předpokládaných způsobech jejich použití a o opatřeních omezujících rizika spojená s jejich používáním.

Proto se důrazně doporučuje usilovat o ujasnění specifické národní legislativy, která se může vztahovat na používání nebezpečných látek na pracovištích.

Označování chemických látek

Pokud chemická látka nebo přípravek jsou klasifikovány jako nebezpečné, musí výrobce nebo dovozce opatřit jejich obaly štítky s bezpečnostními informacemi alespoň v tomto rozsahu:

- název nebo obchodní název látky nebo přípravku a jméno a adresu osoby odpovědné za uvedení látky či přípravku na trh,
- název látky či názvy nebezpečných složek přípravku, které vedly k tomu, že látka nebo přípravek byly označeny jako nebezpečné,
- registrační číslo látky CAS a čísla ES, např. číslo EINECS⁽⁶⁾ nebo ELINCS⁽⁷⁾,
- standardizované značky a symboly, vyjadřující nebezpečné vlastnosti⁽⁸⁾, označení možných rizik při zacházení – R-věty⁽⁹⁾ a vhodných bezpečnostních pokynů pro zacházení – S-věty⁽¹⁰⁾. Existují ustanovení i pro případy kombinovaných účinků nebezpečných látek či (složek) přípravků, které vyžadují několik značek/symbolů i R- a S- vět (případně i R- a S- vět kombinovaných).

Značky a symboly označující nebezpečí, rizikové (R-) věty a bezpečnostní (S-) věty označují možná rizika a vhodná bezpečnostní opatření související s látkou či přípravkem. Směrnice Evropské unie⁽¹¹⁾ stanoví texty všech R- i S- vět. Uvádějí se na štítcích obalů i v bezpečnostních listech, aby předem upozornily a usměrnily tak používání nebezpečných látek a přípravků. R-věty a jejich kombinace představují typizovaná upozornění na potenciální nebezpečí ohrožující zdraví a bezpečnost při obvyklých způsobech používání, např. R21 „Škodlivé při kontaktu s kůží“. S-věty a jejich kombinace doporučují preventivní (ale i zásahová) opatření, která je třeba dodržovat, např. S15 „Chraňte před teplem“.

Pro používání látek a přípravků na pracovištích jsou v bezpečnostních listech uvedeny další, sice rozsáhle, avšak typizované, informace o složení výrobku, o jeho účincích na lidské zdraví a životní prostředí, o příslušných ochranných opatřeních a o vhodných osobních ochranných pracovních prostředcích.

¹⁾ Např. Směrnice Rady č. 67/548/EHS z 27. 6. 1967, obsahující požadavky na zkoušení, klasifikaci, balení a označování nebezpečných látek, Směrnice č. 99/45/ES týkající se klasifikace, balení a označování nebezpečných přípravků, ve znění pozdějších dodatků

²⁾ Směrnice Komise č. 91/155/EHS z 5. 3. 1991, vymezující a stanovující podrobné úpravy k systému zvláštních informací týkajících se nebezpečných přípravků (bezpečnostní listy), ve znění pozdějších dodatků

³⁾ Směrnice Rady č. 98/24/ES ze 7. 4. 1998, o bezpečnosti a ochraně zdraví zaměstnanců před riziky spojenými s chemickými činiteli používanými při práci

⁴⁾ Směrnice Rady č. 90/394/EHS z 28. 6. 1990, o ochraně zaměstnanců před riziky spojenými s expozicí karcinogenům při práci ve znění úprav a dodatků

⁵⁾ Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2000/54/ES z 18. 9. 2000, o ochraně zaměstnanců před riziky spojenými s expozicí biologickým činitelům při práci

⁶⁾ Evropský seznam existujících obchodovaných chemických látek (EINECS), který obsahuje 100 195 látek, viz <http://ecb.jrc.it/new-chemicals/>

⁷⁾ Evropský seznam nových chemických látek (ELINCS), viz <http://ecb.jrc.it/new-chemicals/>

⁸⁾ <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/icsc/dtasht/symbols/index.htm>

⁹⁾ <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/icsc/dtasht/riskphrs/index.htm>

¹⁰⁾ <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/icsc/dtasht/sftyphrs/index.htm>

¹¹⁾ Směrnice Komise č. 2001/59/ES ze 6. 8. 2001 o přizpůsobení se technickému pokroku; Směrnice Rady č. 67/548/EHS http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=32001L0059&model=guichett

Bezpečnostní listy

Dodavatelé (výrobci a dovozci) musí poskytnout profesionálním uživatelům bezpečnostní listy⁽¹²⁾ chemických látek a přípravků, které obsahují informace o jejich vlastnostech, o možném ohrožení lidského zdraví a životního prostředí, o rizicích založených na fyzikálně-chemických vlastnostech, o požadavcích na skladování, manipulaci, přepravu a likvidaci, o zásadách osobní ochrany, o způsobech hašení v případě požáru, o opatřeních v případě mimořádné (nežádoucí) události a o poskytování první pomoci (v potřebném rozsahu). Hlavním účelem bezpečnostních listů je umožnit zaměstnavatelům stanovit, zda jsou na pracovišti nějaké nebezpečné látky, a posoudit, zda jejich používání ohrožuje zdraví a bezpečnost zaměstnanců, případně životní prostředí. Zaměstnanci nebo jejich zástupci musí mít k bezpečnostním listům trvalý přístup. Informace, uvedené v bezpečnostních listech, mohou být základem pro identifikaci nebezpečí, jimž jsou zaměstnanci vystaveni, a stanovení potřebných opatření ke zvládnutí rizik. Výrobce však nemůže předvídat všechny potenciální způsoby a podmínky použití výrobku. Ochranná opatření doporučená v bezpečnostních listech se tedy musí přizpůsobit specifickým podmínkám každého konkrétního pracoviště.

Další zdroje informací

U některých výrobků, jako jsou léčiva (např. cytostatika) nebo kosmetika (např. kadeřnická), nemusí dodavatel poskytovat bezpečnostní listy.

Ale i v případech, kdy bezpečnostní listy k dispozici jsou, může nastat situace, kdy je zapotřebí dalších informací. Ke získání informací, potřebných pro hodnocení rizik a přijetí preventivních opatření, je třeba:

- použít další zdroje (technickou dokumentaci, návod k použití, technické a vědecké časopisy a jiné dokumentační podklady),
- požádat o informace dodavatele (výrobce, dovozce),
- konzultovat s pracovníky/službami pro prevenci rizik,
- využít poradenství profesionálních organizací (obchodní sdružení, hospodářská komora, odborové svazy a další)
- kontaktovat příslušné státní orgány.

Materiály biologického původu jsou klasifikovány podle rizik, která představují pro lidské zdraví. Je třeba konzultovat s odborníky ustanovení národní legislativy, upravující nakládání s materiály biologického původu na pracovišti. Ta by měla obsahovat klasifikační tabulky nebezpečných materiálů biologického původu (mikroorganismy, parazité aj.), včetně související úrovně rizik, a stát se tak základem pro hodnocení rizik i přijetí preventivních opatření pro případy používání těchto materiálů.

Příklady užitečných informačních systémů

Interaktivní webová stránka COSHH essentials⁽¹³⁾, jejímž hostitelem je Health and Safety Executive (Státní odborný dozor nad bezpečností a ochranou zdraví ve Velké Británii), byla zřízena k poskytování jednoduchých instruktážních návodů pro malé podniky, jak krok za krokem provést hodnocení a zvládat nebezpečné látky, které používají na pracovišti.

Databáze látek GESTIS⁽¹⁴⁾ německého BIA (Institutu pro zákoněné pojištění a prevenci mimořádných událostí – nehod a úrazů) podává informace o cca 7 000 látkách. Systém je napojen na databázi expozic DOK-MEGA⁽¹⁵⁾ a databázi bezpečnostních listů ISI⁽¹⁶⁾, která poskytuje spojení na více než 410 000 bezpečnostních listů od 200 výrobců. Kromě toho je doplněn databází charakteristik hoření a výbušnosti GESTIS-DUST-EX⁽¹⁷⁾ pro více než 4 000 vzorků prachů, pocházejících z většiny průmyslových odvětví.

Mezinárodní chemické bezpečnostní karty – ICSCs⁽¹⁸⁾ byly vyvinuty třemi spolupracujícími mezinárodními organizacemi: Programem životního prostředí OSN (UNEP), Mezinárodním

úřadem práce (ILO) a Světovou zdravotnickou organizací (WHO), v rámci spolupráce s Evropskou komisí.

V kartách ICSCs jsou shrnuty základní informace o chemických látkách a přípravcích v souvislosti s ochranou zdraví a bezpečností při jejich používání zaměstnanci a zaměstnavateli ve výrobních provozech. Karty nabízejí informace o více než 1 200 látkách a jsou k dispozici v několika jazykových mutacích.

Další informace

Mnoho jiných příkladů úspěšného poskytování informací a dalších informačních listů z této řady jsou k dispozici na <http://osha.eu.int/ew2003/>.

Tento zdroj je neustále aktualizován a rozšiřován.

Mezinárodní organizace práce (ILO) sestavila instrukční modul pro výbory BOZP, zabývající se tím, jak poskytovat informace o problematice ochrany zdraví a bezpečnosti na pracovištích, včetně chemických rizik, zaměstnancům, jejich zástupcům a zaměstnavateli. Tento modul je volně k dispozici na <http://www.itcilo.it/english/actrav/telearn/osh/com/comain.htm>.

Kontrolní seznam k úrovni informovanosti zaměstnanců

- Víte,
- ✓ jaké jsou výsledky hodnocení rizik vaší práce?
 - ✓ jakým rizikům jste při práci vystaveni?
 - ✓ jak můžete být vlivem expozice rizikům postiženi?
 - ✓ co máte dělat, abyste zajistili bezpečnost sobě i ostatním (tj. jakým způsobem je možné rizika regulovat)?
 - ✓ jak zkontrolovat a poznat, že není všechno v pořádku, a komu máte hlásit všechny problémy?
 - ✓ o výsledcích jakékoli zjištěné expozice nebo provedené lékařské prohlídky či vyšetření?
 - ✓ o preventivních opatřeních v případě údržby?
 - ✓ jak poskytnout první pomoc a jaké jsou postupy v případě havárie?

Kontrolní seznam

k úrovni komunikace mezi zaměstnavatelem a zaměstnanci

- ✓ Existuje seznam nebezpečných látek, používaných či vznikajících na jednotlivých pracovištích?
- ✓ Jsou bezpečnostní listy všech používaných chemických látek, klasifikovaných jako nebezpečné, snadno dostupné?
- ✓ Byly informace z bezpečnostních listů začleněny do pracovních pokynů příslušného pracoviště, které poskytují praktické informace o tom, jak manipulovat s látkami v běžném provozu?
- ✓ Je každý zásobník nebezpečných látek (např. kádě, lahve, nádrže, zásobníky, atd.) opatřen označením produktu a příslušným upozorněním souvisejícími se zdravotními riziky a riziky plynoucími z fyzikálně-chemických vlastností (nebezpečí požáru, výbuchu)?
- ✓ Bylo provedeno hodnocení rizik a byly poskytnuty informace o jeho výsledcích?
- ✓ Jsou pracovníci pravidelně dotazováni na své případné zdravotní problémy a problémy s bezpečností?
- ✓ Byly pracovníkům poskytnuty všechny důležité informace, pokyny a školení o nebezpečných látkách, včetně bezpečnostních opatření chránících je i ostatní zaměstnance?
- ✓ Vědí všichni zaměstnanci,
 - ✓ jak mají plně a řádně provádět všechna stanovená opatření ke zvládnutí rizik?
 - ✓ komu mají hlásit problémy a nedostatky těchto opatření?
 - ✓ co mají dělat v případě mimořádné (nežádoucí) události, vzniklé v souvislosti s používáním nebezpečných látek?

⁽¹²⁾ <http://europa.eu.int/comm/enterprise/chemicals/sds/sdsdir.htm>

⁽¹³⁾ www.coshh-essentials.org.uk

⁽¹⁴⁾ <http://www.hvbg.de/bia/gestis-database>

⁽¹⁵⁾ <http://www.hvbg.de/d/bia/fac/mega/mega.htm>

⁽¹⁶⁾ <http://www.hvbg.de/d/bia/fac/ISI/isi.htm>

⁽¹⁷⁾ <http://www.hvbg.de/d/bia/fac/expl/exple.htm>

⁽¹⁸⁾ <http://www.ilo.org/public/english/protection/safework/cis/products/icsc/>